

MARIJUS ŠIDLAUSKAS

Pertrūkis be atokvėpio vilties

Tomas Venclova, *Pertrūkis tikrovėje*: Straipsniai apie literatūrą ir kultūrą, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2013, 614 p. ISBN 978-609-425-096-5

Pavadindamas savo prozos tekstų rinktinę *Pertrūkis tikrovėje* (tai eilėraščio „Poeto atminimui. Variantas“ autorinė citata, literatūrinėje apyvartoje jau tapusi žymėtąja sąvoka) Tomas Venclova, kaip jam būdinga, intriguoja ir provokuoja. Juk eilutės „Ne atspindys, o pertrūkis tikrovėj“ taikytos pirmiausia menui, poezijai – tai palaimintųjų salai, kuri, „įaugus į putotą srovę, atstojanti neatrastąjį rojų, išsilukštėna iš gyvos kalbos“. Prozai labiau derėtų „atspindys“, nes ji, lyginant su poezija, visada lieka arčiau tikrovės ir sunkiau nuo jos atitrūksta. O pertrūkio stichija – pirmučiausia poezija, juolab Venclovos *poesis docta*, toji šifruota akistata su tuštuma, geidžiamas ir nuolat prarandamas bendravimas su kitais, tarpas tarp laikino žinojimo ir amžinos nežinios. Vis dėlto abiem atvejais pertrūkis yra vencloviška nuoroda į aukštesnę ir tvaresnę tikrovę, į kurią verta įsižiūrėti ir įsiklausyti atidžiau. Pagaliau tiek poezijos, tiek prozos prasmės juk „išsilukštėna iš kalbos“, o tai skalsiausia šio rašytojo, poezijos ir prozos meistro, tema. Venclovos poeziją ir prozą daug kas sieja, gal labiausiai – fundamentalioji atmintis, kuri jam yra būtina vidinės laisvės ir moralinio savarankiškumo sąlyga. Sieja ir antikonvencinis priešroviškumas, sinchroniškas imlumas tradicijai ir novacijai, šiaurietišškai santūri ir sykiu kibi dikcija. Venclovos stiliui apskritai būdingas retas gebėjimas išskaidrinti nesuprimityvinant, o tai itin praverčia lukštenant prasmes iš kalbos. Beje, rašytojas yra prisipažinęs, jog parašęs gerą filologinį straipsnį jaučia tokį pat pasitenkinimą, kaip ir parašęs gerą eilėrašį. Na o mes, perskaite, pavyzdžiui, kas Venclovos rašoma apie Henriką Radauską („siekia objektyvaus tono, vengia emocijų ir net pirmojo asmens“, p. 98), atpažįstame tikslią rašančiojo-poeto autocharakteristiką. Įdomu. Įdomi, jei ne paradoksali, ir Venclovos recepcija, bent Lietuvoje. Ne kartą pabrėžęs, jog save laiko pirmiausia poetu, šis autorius matomas labiau kaip publicistas ir socialinis kritikas, o ne kaip poetas, vertėjas ar literatūros tyrinėtojas (kur akademinės recenzijos apie *Visus eilėraščius?*).

Publiką labiau domina socialinė-ėtinė laikysena, gyvenimo ir elgsenos tekstas. Gal dėl to, kad T. V. gyvena ir elgiasi įdomiau už daugelį iš mūsų?

Į rinktinę sudėta tai, kas prisikaupė per gerus keturis dešimtmečius (nuo 1968 ligi 2012 m.) ir kas skirta „ne tiek specialistams, kiek platesniems skaitytojų sluoksniams“, o tai leidžia į ją pažvelgti ne tik specialiu, bet ir platesniu žvilgsniu. Knygos kompozicijoje atpažįstame Venclovos mėgstamą simetrijos ir kontrastingo lyginimo principą – keturios dalys, iš kurių dvi pirmosios ir stambiausios skirtos lietuvių bei artimųjų kaimynų literatūroms aptarti, trečioji – Vakarų literatūrai, o ketvirtoji – atsiminimams. Beje, pastarojoje autorius labiausiai priartėja prie beletristikos ir dar kartą patvirtina, kad yra literatūrinio portreto meistras. Knyga pateikiama kaip reprezentacinė straipsnių apie literatūrą ir kultūrą suvestinė, jos apimtis įspūdinga – 77 tekstai, 614 puslapių. Anksčiau neskelbtų straipsnių nėra daug (pirmąkart publikuojami tik „Vilniaus ir Talino tekstai“, „Susitikimai su Jurijumi Lotmanu“ ir „Andrejus Volkonskis, kompozitorius“), nemaža jų perspausdinama iš ankstesnių rinkinių *Tekstai apie tekstus* (1985) bei *Vilties formos* (1991). Visus tekstus jungia pamėgtosios temos, prasmių aidų ir kontrastų žaismė. Štai pavyzdys, kaip tekstai „kalbasi“ vieni su kitais. 1981 m. skelbtame straipsnyje „Atmenanti žemė“ minimas (p. 107) Šiaulių dramos teatro aktorius, deklamavęs Kazį Bradūną. Aktoriaus pavardė dėl suprantamų priežasčių nutylima. Skaitydami lygiai po trisdešimties metų publikuotą rašinį „Aktorius iki galo“ (p. 496) sužinome, kad tai buvo Pranas Piaulokas, kurio atminimui tauriai nusilenkiama.

Aptariamoji knyga, jos teminė įvairovė ir stilistinis braižas primena *Deliciae Literaria* žanrą, kuriam autorius turi neabejotinų prigimtinių gebėjimų. Įsivaizduoju kurios nors leidyklos jam užsakytą leidinį pavadinimu *Įdomioji literatūros istorija* – komercinė sėkmė garantuota. Kad ir apie ką Venclova rašytų, akį patraukia apgalvota struktūra, rišli mintis, skaidrus ir gyvas stilius, lengvai išsiverčiantis be literatūrologinio žargonu. Atmaina akademiškumo, kurio nesijaučia. Kritiškumas, kuris išblaivo, pažaboja gyrimo(si) pagundas. (Juk kai literatų daugiau girtų nei negirtų, dingsta blaivaus vertinimo koordinatės – šitaip manydamas autorius teisus kaip Nojus, dievaži.) Turi jis eseisto dovaną, kuri griežtą mokslinę metodiką (klasikinio struktūralizmo pamokos) transponuoja į laisvą kalbos ritmą ir melodiką. Jis atranda intrigą archyvinėje istorijoje ir anekdotiniuose prietykiuose, nukrapšto apdulkėjusią bronzą nuo autoritetų, nuvainikuoja kolektyvinio mąstymo bei elgsenos stereotipus. Jis leidžiasi intelektualinėn

medžioklėn, kurios laimikį atneša ir padeda skaitytojui po kojų. Šitaip malšinamas pasaulinės kultūros ilgesys – toji kultūra tiesiog mūsų akyse tampa lietuvių kultūros dalimi, o sykiu stiprėja ir atvirkštinio tapsmo viltis. (Aure *Wikipedia*, šiek tiek užbėgdama įvykiams už akių, šią viltį laiko jau įvykusiū faktu, nes pristato Venclovą kaip vieną iš svarbiausių pasaulinės literatūros figūrų (*one of the major figures of world literature*). Ką gi, geriau bilietas iš anksto, negu pavėluoti į traukinį kaip visada.) Šie tekstai maloniai kontrastuoja lyginami su madinga literatūrinės spaudos negalia, kuri atkakliai tebesivadina eseistiniu mąstymu. Rinktinė solidžiai patvirtina, kad Venclova yra mūsų moderniosios intelektualinės eseistikos ir publicistikos pirmeivis, panašu, iki šiol nepranoktas.

Jo įnašas į gimtąją humanistiką ir literatūrologiją juntamai svarus, ženklintis posūkį nuo empirizmo link struktūrinės analitikos. Tyrinėtojo akiratyje natūraliai dera apžvalga ir įžvalga, jo žvilgsniui būdingas tvirtas temos ir problemos čiuopimas bei perspektyvos šviežumas. Dosniai pažeriama įžvalgų, kurias literatūros žmogui magia ne skolintis, bet vogti (iš karto prisipažįstu tai daręs ne kartą). Atkreipiamas dėmesys į charakteringus mūsų istoriosofinio mentaliteto ypatumus („antisarmatiškos sistemos Lietuvoje buvo kuriamos pagal sarmatiškąjį modelį“, p. 26). Gausu idėjų ar užuominų, tampančių tolesnių tyrinėjimų akstiniais. Tarkime, straipsnio „Laimei, Maironis“ teiginys, kad Maironis pateikė mūsų poezijai pirmąjį išbaigtą ženklų, simbolių, frazeologizmų repertuarą, vaisingai išplėtotas Kęstučio Nastopkos poetikos tyrinėjimuose. Arba to paties straipsnio pastaba, jog Maironis atsiranda tiesiog iš nieko, beveik tuštumoje, tampa conceptualia Brigitos Speičytės monografijos *Anapus ribos* paskata. Beje, šią pastabą Speičytė esmingai koreguoja, tarsi paakindama koreguoti ir kito straipsnio („*Aušros* perspektyva“) teiginį, jog mūsų moderni valstybė atsirado „beveik tuščioje vietoje“ (p. 33). Skaitydamas rinktinę dar kartą pamatai, kas mus įpratino operuoti turinio ir raiškos planais, chronotopiniais ir tipologiniais modeliais, neskatinamas šiais įrankiais literatūros preparuoti. Venclova išplėtė literatūrologinį žodyną, įtvirtindamas tokius semiotinius terminus kaip *dvina-rė priešprieša*, *invariantas*, *semantinis kodas* (skaitydamas *Pertrūkį tikrovėje* taip pat sužinai, kas yra *diglosija*, *teratologija*, *dhjana* ir *nostratinė* kalbotyra). Vienas pirmųjų suvokė intertekstualumo vaidmenį, ambicingai praplėtė komparatyvistikos lauką. Jo žodis ir mintis neleidžia provincialiai snūduriuoti ar džiaugtis vieni kitais savitarpio adoracijos klubuose. Jo kritiškas požiūris į kai kurių autorių kanonizacijos bylas skatino sveiką savirefleksiją, aktyvino ir tebeaktyvina

literatūrinio gyvenimo kraujotaką. Klodamas savo kritinę tiesą jis neatsiprašinėja ir nepritūpinėja, užtat provokuoja skaitančiojo kritiškumą, kuriuo toliau mielai pasinaudosime.

Vertinant šiandienos žvilgsniu, su iš paties Venclovos pasiskolinta protingo skepticizmo doze, sykiu į akis krinta tam tikras rinktinės prognoziškumas (dažniausiai sukaktuvinis), leidžiantis diplomatiškai nutolti nuo principų ir, tarkim, ginti aušrininkų mitinės praeities kultą ar „tipišką polinkį į kultūrinį legalistinį darbą“ (p. 38, „*Aušros* perspektyva“), kurį kitomis aplinkybėmis autorius galėtų pavadinti oportunistiniu. Ypač tai pasakytina apie pirmąją dalį *Lietuvių literatūra*. Venclovą lengvai užvaldo graikiškoji agono dvasia, karštas noras įveikti priešininką technišku nokautu. Tai ryšku ne tik jaunystėje rašytuose straipsniuose, bet ir pastarųjų metų publicistiniuose pasisakymuose, kuriais atvirai įsijungiamo į ideologinius galios žaidimus („Aš dūstu“). Įdomu pastebėti, jog asmenvardžių rodyklėje, aplenkdamas Borisą Pasternaką ir Josifą Brodskį, pirmauja Josifas Stalinas, pro ūsą šypsodamasis iš humanistų iliuzijų, jog istorijoje išlieka poetai, o ne diktatoriai.

Orientavimasis į *lygį*, į centrą, o ne periferiją, troškimas būti konkurencingam – visa tai, suprantama, labai šiuolaikiška. Tačiau poleminiuose svarstymuose išryškėja ir tai, ko stiprybe nepavadinsi – tam tikras manipuliavimas fono ir figūros santykiais, vertinimo pagrindo subjektyvumas bei faktų selektyvumas, skirtingi kalbėjimo režimai, už kurių slypi ir skirtingi vertinimo standartai. Sakykime, kur nors Senegalo sostinėje Dakare vykstančioje PEN klubo konferencijoje galima pareikšti, kad „[o]riginalios mąstysenos ir autentiško meno įprasta ieškoti tolokai nuo pasaulinės literatūros centrų“ (p. 13) ir netgi Strazdą su Vienažindžiu pristatyti kaip turtingos tautosakinės tradicijos reprezentantus, o Lietuvoje – nurašyti juos alkoholinei-armonikinei tradicijai. Neretai prašauama pro šikšnelę, kai suima pagunda strategiškai papranašauti, ypač tautiniais klausimais. Tarkim, pranašystė iš 1983-ųjų: „[Š]iandien praktiškai nebeįmanoma įsivaizduoti, kad škotai sukurtų savarankišką respubliką, kalbančią keltiškai, dar gi atsiimtų iš anglų savo istorinę sostinę Edinburgą...“ (p. 34). Pasirodo, įmanoma ne tik įsivaizduoti, bet ir labai praktiškai organizuoti referendumą, kokių, panašu, sulauksime dar ne vieno. Prisimename, kaip Venclova dešimtmečiais įrodinėjo, kad totalitarinė imperija negali atgimti. Dar 2014 m. kovą įtikinėjo grėsmės Ukrainai iš Rusijos pusės nematantis (atplėšti Krymo nuo Ukrainos nepavyks, tuo esu tikras). Žinoma, šitaip Venclova politikuoja žiniasklaidoje, o ne

literatūrologiniuose diskursuose, tačiau ir pastaruosiuose, deja, rusofilija netampa geistina atsvara rusofobijai. Įkyriai įtaigojama, tokia pozicija galiausiai virsta indoktrinuota sistema, su kuriomis pats, regis, nuoširdžiai kovoja.

Akivaizdu, jog Venclovą labiausiai alergizuoja tai, ką jis vadina *echt-lietuviškuoju* mentalitetu (suprask, tautinio uždarmo ideologija, tautinė ksenofobija ir panašūs reakcingumai, kurie tapatinami su civilizaciniu atsilikimu). Tokios rūšies ksenofobiją jis kildina iš totalitarinių režimų kolektyvistinės ideologijos, pasidygėjimas kuria visiškai suprantamas. Tačiau priešpriešiais absoliutindamas vakarietiškojo individualizmo principą Venclova tarsi nepastebi globalinės XX a. patirties ir primiršta Brodskį: tikroje tragedijoje žūsta ne herojus – žūsta choras. Akivaizdu ir tai, kad nacionalizmą jis supranta vakarietiškojai (su principiniu krypsniu į kairę), eliminuodamas jo pozityvųjį istorinį ir psichologinį turinį. Tautos absoliutinimą esą išprovokuoja totalitarizmas, tačiau nesivarginama paklausti, o kas išprovokuoja tautinį susiniekinimą. O gal tokio apskritai nebėra ir negali būti? Remiantis Venclovos optika, iš esmės nėra ar beveik nebuvo rusiškojo nacionalizmo, lenkiškojo būta, bet tai ne nacionalizmas, o mesianizmas, o apie žydiškąjį, ypač dabartinę agresyviojo politinio sionizmo industriją, kalbėti tiesiog nusikalstamai amoralu. Jei ištikimybė tautai (pvz., lietuvių) visada įtartina, ne visai aišku, kodėl tokia ištikimybė blogesnė už įžadus grupei draugų (pvz., *the happy few*). Jeigu principas *sacrum / profanum* pasenęs ir šventų karvių nebėra, kodėl įnirtingai ginti *patria* yra profaniškas pašaukimas, o ginti *pater* – sakralus?

Pats principas kritikuoti saviškius, tiesą sakant, ne naujas, nes dar XVIII a. panašios linijos laikėsi Tremptų kunigas Gotfrydas Ostermejeris – „ein guter Litauer, aber ein schlechter Dichter“. Išties naudinga pažvelgti į savąją kultūrą tarsi iš šalies, o į svetimas – iš vidaus. Bet, naudojamas ilgai ir nuobodžiai, toks principas ilgainiui saviškius paverčia svetimais, juolab kad Venclova, kritikuodamas saviškius, paprastai bara etninius saviškius, bet palaiko ideologinius. Nuolat ką nors laikant taikiklyje, natūralu, išprovokuojama gynybinė reakcija. Ar nebūtų teisingiau, jei jau tarnaujame intelektualinio sąžiningumo principui, kritikuoti tuos, saviškius ar svetimus, kurie labiau klysta ir yra labiau skriaudžiami? Venclovai bene labiausiai skriaudžiamos Lietuvoje atrodo mažumos, kaip jas supranta vakarietiškas politikorektiškumas. Politikorektiškumas gerai, bet nebloggerai ir istorinė bei politinė nuovoka. Praėjusio amžiaus ketvirtame dešimtmetyje ambicingi saviškių kritikai, susispietę į Lietuvių draugiją SSRS tautų kultūrai

pažinti, našiai pasitarnavo Lietuvos sovietizacijai, o 1940-aisiais atvėrė Hanibalui valstybės vartus ir patys sėdo su juo už vieno stalo – marionetinėje Liaudies vyriausybėje šios draugijos nariai gavo net keturis postus (Vincas Krėvė, Justas Paleckis, Povilas Pakarklis, Antanas Venclova), o draugijos išdininko Petro Cvirkos ir bibliotekininko Liudo Giros nuopelnų Lietuvos okupacijos byloje priminti nėra būtinumo. Beje, Krėvė ir Paleckis dar 1939 m. rugsėjo antroje pusėje Nikolajui Pozdniakovui siūlė savo paslaugas, ragindami neapsiriboti tik Vilniaus krašto užėmimu, bet veržtis gilyn į Lietuvos teritoriją (žr. Mindaugas Tamošaitis, *V. Krėvės–Mickevičiaus politinė biografija*, Gimtasis žodis: Vilnius, 2012, p. 178). Tad kietai laikantis savų / svetimų schemos galima neįaukiai susipainioti laisvės / okupacijos paradigmoje, kuri kadaise nulėmė Venclovos asmens kelius ir kalbėjimus. Taip, savikritika nė vienai tautai dar nepakenkė. O žmogui? Kur ir kada T. V. prisipažino klydęs? Jam būdingesnis pomėgis painstruktuoti, neretai mentorius tonu, ataidinčiu iš Antano Tatarės *Pamokslų išminties ir teisybės* gdynės. Bet kaip tuomet Nikolajaus Gumiliovo prašymas, išsakytas žmonai Annai Achmatovai: „Jeigu kada pradėsiu mokyti tautą, kaip gyventi, nušauk mane vietoje“ (*Manau, kad...* Pokalbiai su Tomu Venclova, Vilnius: Baltos lankos, 2000, p. 213–214). Turbūt kiekvienas – ne tik žmogus, bet ir tauta – nori nugyventi savo paties, o ne pirmesnę iš šalies, kad ir tauriai atrodantį, gyvenimą. Kaip sako ma, geriau jau savąją karmą atlikti šiaip sau, negu svetimą puikiai.

Tokios nuostatos provokuoja įdėmiau pažvelgti į echt-venclovišką mentalitetą ir jo vertybinius principus. Save Venclova pozicionuoja kaip laisvą intelektualą, tačiau tuo verčia abejoti neeksponuojamos, bet aiškiai juntamos paraliteratūrinės priklausomybės, iššaknijusios jo simpatijų ir antipatijų paradigmoje. Tai juntama ir jo estetiniuose bei etiniuose vertinimuose. Galimas daiktas, prieštaravimai slypi jau teorinėje prielaidoje pirmiausia vertinti semiotinę struktūrą, tarsi ji būtų objektyvi duotybė. Ką reiškia semantiniai ženklai be jų žmogiško konteksto? Kas yra kalba be etinių, tautinių, religinių, politinių ir pan. prasmų? Tokia gali egzistuoti nebent labai jau abstrahuotose semiotikų galvose. Žiūrėti į tekstą kaip į nepajudinamą struktūrą, atskirtą nuo paraliteratūrinių veiksnių, pačiam Venclovai nepavyksta, ir literatūra nejučia susilieja su kultūra bei morale (plg. teiginį, kad Jurgio Baltrušaičio žmogiški gestai „verti tikrai ne mažiau negu geros knygos. Nes kultūra – ne tik knygos, paveikslai, muzika, mokslas: tai dar visų mūsų gyvenimas ir mirtis. Ar bent geriausiųjų iš mūsų gyvenimas ir mirtis“, p. 56). (Pažymėtina, jog vertimuose jau siekiama perteikti ne tiek origi-

nalo struktūrą, kiek funkciją – t. y. traukiamasi nuo semiotikos į subjektyviąją fenomenologiją.) Tarkim, Baltrušaičio rusiškoji poezija nuvertinama (matematiška struktūra, neišradingas poetinis modelis) o Radauskas už panašius dalykus (pagarba griežtai struktūrai, aidams, atsiliepiamams) giriamas. Panašiai Maironis įvertinamas už literatūros kaip charizminės misijos suvokimą, o Radauskas – už tokios misijos atmetimą. Tokie nenuoseklumai negalėtų būti paaiškinti vien skirtingų epochų kultūriniais-socialiniais sąlygotumais. Apskritai neatrodo, kad socialinis ir sociologinis kontekstas būtų stiprioji Venclovos pusė, ypač vertinant sovietinės erdvės autorius ir reiškinius po emigracijos 1977 m. Literatūrinius reiškinius jis stebi ir reflektuoja selektyviu būdu – vienus kaip semiotikas ar antropologas, kitus kaip ideologas ar moralistas. Vienus (trečiafrontininkus) siūlo vertinti „be pagiežos“, tačiau kitiems (Jevgenijui Jevtušenkai, Andrejui Voznesenskiui, Françoise Sagan, baltofilams) jos kliūva ganėtinai.

Vienas iš matomiausių ir rodomiausių Venclovos literatūrologo pranašumų – nepriekaištingas skonis, praverčiantis energingai skirstant literatus į *centrines figūras, pirmarušius ir antraeilį, trečiaeilį ar dešimtaeilį* masuotę (plg. T. V. apsilankymą pas Achmatovą, kuomet ši paminėjo vertusi dešimtaeilę poetę Eglę Malinauskaitę-Šliūpienę, p. 509). Vis dėlto retsykiais Venclova verčia suabejoti ir savo estetinėmis preferencijomis. Tarkim, kai jis skonėjasi Baltrušaičio lietuviškosios poezijos morfologinėmis elipsėmis (*graudis ir troškis*), suabejoji, ar tai nėra maniera, ir kyla pagunda toliau tęsti kartu su menininke Paulina Pukyte: *esis ir būsis, vienis ir visis, niekis ir kaikis...* Tos krypties įnašą į gimtosios humanistikos žargono klasiką būtų galima turtinti iki *džiaugio ir verkio, virsmo ir pirsmo*. Kitoje vietoje (str. „Czesławas Miłoszas – Kazio Borutos vertėjas“) nei aptariami Borutos originalai, kuriuos Miłoszas laikęs „mažų mažiausiai lygiaverčiais savo brandžiai kūrybai“, nei vertimai neatrodo esą šedevrai, kaip sugestijuojama p. 76.

Venclova yra ne kartą deklaravęs – lietuvių kalbai pavojai negresia. Bet kažkodėl pats žodį *kultūra* vis dažniau ištaria su minkštuoju „l“. Gi mums, echt-lietuviams, plika akimi matyti, kad viešojo kalbėjimo, periodinės spaudos, knygų redagavimo (nekalbant apie internetų kalbą) lygis smunka. Šiuo požiūriu ir *Pertrūkis tikrovėje*, deja, nėra maloni išimtis. Netaisoma *susišaukdamas* (p. 86); „pavyks *kažką* (= *ką nors*) pasakyti“ (p. 104); *pergyvena* (= *išgyvena*, p. 122); *toposai* (= *topai*, p. 123); „kitų priežasčių *vedinas* (= *vedamas*, p. 362); *rusicistas* (= *rusistas*, p. 579) ir pan. Bekeliaujant knygos puslapiams tenka aplankyti *kirkščiųoniškuosius kraštus* (p. 26) ir susidurti su abiejų *taurų* sarmatiškosios kilmės

teorija (p. 28). Baltrušaičio eilių rinkinys *Ziemnyje stupieni* pavirsta *Ziemskiye stupieni* (p. 49, išnašoje), o Alfonso Nykos-Niliūno *Žiemos teologija – Žemės teologija* (p. 114). Ir šitaip kas kelintas puslapis per visą knygą.

Venclovai yra prigijęs Vytauto Kavolio apibūdinimas – agnostikas, turintis transcendencijos potencialą. Pats save apibūdina įvairiai – postkatastrofistas, skeptikas ir cinikas, istorinis optimistas etc. Estetikoje jis įcentrinis, besilaikantis klasicistų pagarbos tvarkai ir amatui tradicijos, o eseistikoje ir ypač publicistikoje (kurios iššūkiai bus pakenkę ir šios recenzijos žanro grynumui) – kamufliažinis įcentrinis su genetiniu išcentruojančiu užtaisais. Iš senelio Merkelio Račkausko paveldėjęs skepticizmą valdžių bei pripažintų vertybių atžvilgiu, jis išlaiko nepalaužiamą pietetą kultūrai, pats išlikdamas nevienamatis ir vencloviškai savitas. Tą venclovišką savitumą savaip perteikia ir būdinga kūno kalba – laidydamas sąmojus, profesorius nutaiso savo specifinę rūgščių veido išraišką, nors viduje neklystamai kvatojasi. Žinia, kiekvienas žmogus, juolab rašantysis, turi savo antveidį, jei norite – transcendencijos potencialą, kuris gali slėpti netikėčiausias paslaptis. Dalinis portretas, kurį pateikia *Pertrūkis tikrovėje*, sužadina keistą žinojimo ir tikėjimo įtampos išpūdį: žinau, ką žinai ir ką mėgsti, bet nežinau, kuo tiki ir ką myli (rodos, girdžiu oponento nusistebėjimą – žmogau, čia pertrūkis tikrovėje, o ne išpažintis). Vis dėlto neprarandu vilties sužinoti. Tokie pertrūkiai ne tik mina ant nuospaudų, šitaip ugdydami savimone, – sykiu jie neleidžia užmiršti ir transcendencijos – nuorodos į aukštesnę ir tvaresnę tikrovę. Šiaip ar taip, atokvėpio jie nežada, o tai geras ženklas kiekvienai save gerbiančiai kultūrai.